

Tolken som tiger?

Några ord om svenskkyrklig identitet, statliga universitet och den teologiska förpliktelsen¹

ANDERS RUNESSON

Utestäng Gud från universiteten och kunskapen om Gud kommer att fördjupas! Något tillspetsat måhända, men från ett kristet, svenskkyrkligt perspektiv finns många skäl att hävda de statliga universitetens oberoende av kyrkliga, konfessionella behov och sanningskriterier.² Gud är större än varje enskild konfession; därför har kristna, liksom andra religioners bekännare och samhället i övrigt, allt att vinna på att främja de statliga universitetens konfessionsneutralitet.³

¹ Artikeln är en bearbetad version av debattinlägget vid symposiet om Svenska kyrkans identitet. Artikeln, liksom debattinlägget, hör hemma inom ramen för en normativ, konfessionell diskussion om svenskkyrklig identitet; jag skriver som kristen och hemmahörande i Svenska kyrkan.

² Jfr Francis Watson, *Text and Truth: Redefining Biblical Theology*, T&T Clark, Edinburgh 1997, recenserad av mig i *STK* nr. 3 (1999) sid. 126–133 («Bibelteologi — En fråga om spelregler. En diskussion om «vetenskaplighet» och «konfessionalism» utifrån Francis Watsons bok *Text and Truth: Redefining Biblical Theology*».) För Watson har den «ortodoxa» kristna tron tolkningsföreträdare också inom universitetet; den skall styra både de metoder som får användas och de resultat som tas fram inom den vetenskapliga diskursen (jfr sid. 128–129, särskilt not 4 i ovan nämnda recensionsartikel). Detta menar jag är djupt olyckligt både för kyrkan och universitetet.

³ «Konfessionsneutralitet» innebär dels att den vetenskapliga diskussionen inte får innehålla argument som styrs av utomvetenskapliga postulat, dels att de vid universiteten verksamma forskarna inte får ta ställning för och favorisera viss konfession i forskning och undervisning. Det innebär inte övertro på den enskildes förmåga till objektivitet utan fokuserar istället «spelreglernas» neutralitet som utgångspunkt för det inter-subjektiva vetenskapliga samtalet, regler som gör varje form av partiskhet i fråga om metodval eller resultat illegitim. Utan denna konfessionsneutralitet förloras den typ av studier och forskning som vi kommit att kalla vetenskap; detta sätt att inhämta kunskap begränsas eller förgörs till förmån för andra kunskapsinhämtningsmodeller.

Ett stadsägt universitet har en skyldighet att representera den mångfald som finns i samhället och att förhålla sig neutralt till olika specifika konfessioner, detta i syfte att tjäna medborgarna på ett sätt som inte är möjligt inom olika religiösa sammanslutningar. Det finns i ett öppet och demokratiskt samhälle behov av en fri forskning kring religioner och dess yttringar, alldeles oberoende av om Gud kan anses existera eller inte; universitetet kan aldrig ha som utgångspunkt för sin verksamhet hypotesen att Gud finns.⁴ Just detta faktum öppnar för en viss typ av samtal och kunskapsinhämtande som på ett viktigt sätt (som annars inte skulle varit möjligt) bidrar till den teologiska reflektionen i konfessionella sammanhang, inte minst inom eumenikens område.

Teologiska fakultetens lärare är således, oavsett kunskapsyn, inte som förr att betrakta som «kyrkans lärare.» Kyrkan har inte längre företräde när det gäller anställda forskares konfession; ingen diskriminering i fråga om religions-tillhörighet får ske vid tillsättande av professorer. Precis som en kristen kan vara professor i islamologi måste en muslim kunna vara professor i t.ex. systematisk teologi eller kyrkohistoria. Detta måste få konsekvenser för Svenska kyrkans teologiska arbete, hennes utbildning av präster och hennes identitet.

Kyrkan är naturligtvis inte och kan inte vara konfessionsneutral. Det inser alla. Men har Svenska kyrkan hängt med i utvecklingen vid universiteten? Har hon tagit konsekvenserna av det faktum att de teologiska fakulteterna inte längre är hennes «teologiska arbetsutskott»? Har kyrkan egentligen insett att hon numera är skyldig att själv utforma sin teologiska identitet, att

⁴ Detta utesluter naturligtvis inte forskning och samtal om Gud, dvs. om Gud som Gud förstås av människor inom olika konfessioner i olika tider.

hon inte längre har någon annan institution som tjänar henne i detta avseende?

Vissa skulle dra slutsatsen att det ovan beskrivna innebär att Svenska kyrkan borde starta en egen prästutbildning. Det menar jag vore ett stort misstag. Som jag nämnde inledningsvis måste utgångspunkten för kyrkan vara den teologiska insikten att Gud är större än den egna traditionens fullhet; därför bör man bejaka det breda utforskandet av religion som sker utan den egna traditionens förtöjningar. Vi vet idag att kunskap inte är något entydigt objektivt och att ingen enskild forskare förmår komma till sitt ämne utan att vara präglad av sin förförståelse. Därför innebär rekryterandet av forskningspersonal vid universiteten, utan hänsyn till konfession, en garanti för ett breddat perspektiv. Blivande präster som i sin utbildning möter lärare från olika konfessioner, de må vara katoliker, buddhister, muslimer, agnostiker eller ateistister, får en god inblick i hur man kan se problem från olika synvinklar och detta förbereder dem bättre för tjänst i vårt sekulariserade, mångkulturella och mångreligiösa samhälle. Vi behöver inte en <gettoiserad> utbildningssituation, som någon uttryckte det, utan en öppen diskussion där så väl blivande präster, lärare, journalister och andra, som universitetsrepresentanter deltar i samtalet.⁵ Den konfessionsneutrala utbildningen borgar således för ett brett kunnande hos Svenska kyrkans präster.

Kyrkans teologi mer än akademisk teologi

Svenska kyrkan kan inte leva av vetenskap allena, även om denna typ av utbildning och kunnande följer med prästerna från universitetet in i kyrkan och i sig bidrar till kyrkans identitet. Den kyrkliga teologiska identiteten är något mer än det den akademiska teologin tillhandahåller. Därför måste Svenska kyrkan ta sin <nya> relation till universitetet på allvar, i synnerhet efter det s.k. skiljandet av kyrka och stat, och upprätta

egna formella strukturer för kontinuerlig teologisk reflektion. Idag tycks det som om svenskkyrkligt teologiskt arbete inte till en ringa del består i inkallandet av teologiska experter som vid vissa särskilda tillfällen anställs för att bearbeta utvalda teologiska frågor. Experternas position är naturligtvis viktig, men ett teologiskt arbete som skall ge en i kyrkans folk förankrad identitet kan inte inskränkas till ett sådant <ovanifrånperspektiv.> Den teologiska reflektionen måste utföras kontinuerligt på alla nivåer i kyrkan, på riks-, stifts- och församlingsnivå och vara förankrat i den verklighet, i den kontext i vilken kyrkans medlemmar lever och möter Gud.⁶

Man kan sedan gå vidare och fråga efter centrum i detta teologiska arbete. Vad bör en luthersk-katolsk kyrka som den svenska fokusera i arbetet med sin identitet? Skall man välja Luthers perspektiv eller perspektivet Luther? Jag kan inte se det på något annat sätt än att en luthersk kyrka har som särmerke det enträgna arbetet med tolkandet av den heliga skrift, dvs. Luthers perspektiv.⁷

Två saker som detta inte innebär: det innebär inte att man skulle omfatta en naiv syn på vad text och texttolkning är, så att man tror sig kunna <läsa som det står.> Det innebär inte heller att

⁶ En konkretisering av denna ståndpunkt kan se ut så att det bildas teologiska råd på olika nivåer. På församlingsnivå leder prästerna, de som av Gud och församling kallats till att leda församlingarna, arbetet. På stiftsnivå ansvarar biskoparna, innehavarna av läroämbetet, för den svenskkyrkliga teologiska profilen. Den teologiska reflektionen på de olika platserna i landet ses sedan samman på riksnivå; teologin måste utformas i spänningsfältet mellan det lokala och det universella, mellan kontext och katolicitet. På alla nivåer är lekmännens deltagande helt centralt. Att <leda> skall inte förstås som ett maktinstrument, utan som en ansvarsposition med redovisningsskyldighet inför Gud och människor; den lyhörda dialogen måste vara utgångspunkten i samtalen. Öppenheten är vidare A och O och den teologiska diskussionen bör redovisas i t.ex. tidskriftsform (kanske med namnet «Svenskkyrklig teologi») och inneha sådan bredd att ingen del av kyrkan skall känna sig nödgad att starta ett avskilt diskussionsforum. En sådan öppen dialog skulle främja den inomkyrkliga ekumeniken. Detta förslag kan måhända för vissa kännas väl visionärt, men är fullt realistiskt och genomförbart, om bara den teologiska och organisatoriska viljan finns.

⁵ Det finns många exempel runt om i världen på hur alltför inskränkt och skyddad utbildning av religiöst ledarskap resulterar i intolerans och bristande kommunikation med omkringvarande samhälle.

annan teologisk reflektion skulle vara oviktig. Vad det främst betyder är att man ställer den text kyrkan håller för helig som utgångspunkt i det hermeneutiska arbete som kyrkan alltid utfört och måste utföra i sökandet efter Guds röst i nuet.

Bibeln är den kritiska punkt till vilken man ständigt måste återvända och börja om ifrån; uppenbarelsen vilar i spänningsfältet mellan text och nutid. Guds ord, om det inte skall förvandlas till döda bokstäver, måste konkretiseras i ord och handling av enskilda människor i enlighet med deras erfarenheter och förståelse av Gud mitt i vardagen.

Ett radikalt missförstånd är att man först måste läsa som det står och sedan tillämpa urkyrkans bruk till punkt och pricka. Inget av det är möjligt och så har kyrkan heller aldrig gjort (inte heller urkyrkan). Det andra diket man måste undvika är att i avsaknad av kunskap om bibeln släppa den helt och låta andra teologiska kriterier ensamma bestämma färden. Sker det tappar vi vår identitet som kristna, och som lutherska kristna, i Svenska kyrkan.

Det borde därför vara en självklarhet att alla blivande präster, de som skall bli *Verbi Divine Minister*, Guds Ords Tjänare, skall ha studerat

både hebreiska och grekiska och således ha tillgång till grundtexterna. Om inte präster och biskopar i kyrkan äger denna kunskap, vem gör det då? Inte kan det vara Svenska kyrkans vilja att endast det konfessionsneutrala universitetet bör förvalta den heliga skrift? Om inte Svenska kyrkan tar bibelns texter på allvar, vad blir det då av hennes identitet? Att sedan olika präster specialiserar sig på olika områden är lika självklart som önskvärt. Men den minsta gemensamma nämnaren måste i en luthersk-katolsk kyrka vara bibelkunskapen.

Avslutningsvis kan man säga att all verksamhet i kyrkan utan undantag borde uppstå ur teologisk reflektion eller rensas bort från planeringskalendern utifrån samma reflektion. Vi måste, med andra ord, veta vad vi gör. Att arbeta med den svenskkyrkliga identiteten är kyrkans skyldighet inte bara mot sina medlemmar utan också mot den världsvida kyrkan, där vi bidrar med vår tolkning av Gud. Vi har också en skyldighet att förvalta en egen identitet i förhållande till andra religioner, både i Sverige och i världen i stort, så att vi också i detta samtal kan ge vidare och ta emot fördjupad kunskap. Om Svenska kyrkan inte tar denna av Gud givna uppgift på allvar blir hon tolken som tiger.

⁷ Det betyder inte att andra kyrkor inte skulle fokusera bibeln, bara det att en luthersk kyrka borde göra det. En kyrkas identitet blir inte svagare bara för att den delar viktiga bitar med andra kyrkor. Snarare tvärtom.

Att reflektera över kyrkans identitet

WERNER G. JEANROND

I dagens postmoderna klimat gillar vi inte slutna identiteter. Enligt Martin Heideggers förslag för många år sedan skall man betrakta identitet ej som gåva utan som uppgift. Hur klarar en kyrka sin uppgift att öppna sig för en konstruktiv iden-

tetsutveckling? En sådan uppgift kräver att det finns rörelse, ande, kraft i den kyrkliga gemenskap som är på väg att gestalta sin identitet. Vilka källor står till Svenska kyrkans förfogande i hennes arbete med sin framväxande identitet?